

PUBLIȚĂIE INIȚIATĂ ȘI FINANȚATĂ DE CONSILIUL JUDEȚEAN MARAMUREȘ

MARAMUREȘ

Istorie, cultură, identitate

SUPORT DE CURS

CAIETUL VII

OBICEIURI, TRADIȚII, LEGENDE

Variantă aflată în dezbatere publică până în 31.12.2015

OBICEIURI, TRADIȚII, LEGENDE

Întreaga viață a omului a fost și este marcată de obiceiuri și ritualuri, datini, chiar dacă în forme mai mult sau mai puțin schimbate față de trecut. Obiceiurile au fost și sunt un domeniu important al culturii populare maramureșene; ele marchează evenimente legate de ciclul bio-cosmic, de datele calendaristice, de ciclul vieții, într-o strânsă înlănțuire sincretică și polisemică.

Obiceiul cuprinde comportamente, credințe, atitudini, manifestări sociale, cu caracter modelator, toate orchestrându-se și conducând spre o finalitate moral-estetică. Oricare ar fi tipul de obicei, forma sa de manifestare, structura sa, el se referă întotdeauna la relația dintre individ și grupul său social, pe de o parte, și la relația individului cu Cosmosul, pe de altă parte.

Momentele importante, hotărâtoare din viața omului, ca nașterea, căsătoria, moartea, dar și zilele de trecere de la un anotimp la altul, care presupun munci specifice, au determinat apariția unor ceremonii și ritualuri de o mare frumusețe și originalitate.

De-a lungul timpului, obiceiurile au pierdut tot mai mult caracterul lor magic cu implicații mitice și de ritual, au trecut în planul ceremonial, evoluând înspre cel artistic, spectacular, păstrând de cele mai multe ori structurile esențiale. În general, toate obiceiurile statornicite în viața de familie și a comunităților sătești maramureșene, dar și cele „de peste an” sunt marcate și de componentele sacrale, creștine, cu note proprii, care au contribuit la păstrarea și transmiterea lor peste timp.

OBICEIURI CU CARACTER AGRAR ȘI OBICEIURI DE PESTE AN

Obiceiurile cu caracter agrar exprimă concepția de viață a unei populații de agricultori, în care tradiția, îndeplinirea întocmai a gesturilor și practicilor transmise și moștenite peste generații, concură la cea mai bună desfășurare a vieții și activității omenești. Direct legate de muncile sezoniere agrare sunt obiceiurile care marchează marile momente ale trecerii omului prin lume.

Sfârșitul și începutul de an se petrec în miezul iernii. Ca urmare, este vorba despre un moment de bilanț, dar și despre un nou început. De aceea, tot ce face omul în această perioadă, care se suprapune pe „duodecima” romană (cele douăsprezece zile de la Crăciun la Bobotează și Sântion) se pune sub semnul binelui, al bucuriei și al speranței. Acest lucru se realizează prin colinde cu urări de sănătate, belșug și roade bogate în agricultură, bucurii în familie și prosperitate.

Calendarul obiceiurilor merge în paralel cu sărbătorile creștine, care nu rareori se interferează cu rituri păgâne, acceptate tacit de către biserică. Un loc aparte în cadrul obiceiurilor de peste an îl ocupă cele specifice primăverii. Economia de tip agro-pastoral, caracteristică Maramureșului a determinat credințe și rituri, ceremoniale și obiceiuri ce însoțesc muncile specifice celor două ocupații principale: agricultura și creșterea animalelor.

Astfel, primăvara, la **SÂNGIORZ** (Sfântul Gheorghe, 23 aprilie), porțile gospodăriilor, casele,

Când bărbatul mergea la semănat trebuia să fie îmbrăcat în haine curate, semănatul îl făcea cu capul descoperit, iar animalele erau stropite cu apă curată / sfințită și afumate cu tămâie.

Coarnele boilor erau unse cu usturoi, ca să nu se apropie de ei nici o boală, iar la ieșirea din ogradă treceau peste un lanț, ca să fie tari ca fierul.

Aceste obiceiuri se numesc și obiceiuri „de peste an” sau obiceiuri legate de calendarul muncilor agricole. Ele marchează nu numai succesiunea anotimpurilor și muncile specifice, dar și marile sărbători și praznice creștine, care dublează obiceiuri și ceremoniale cu substrat păgân, venite din timpuri străvechi.

grajdurile și staulele oilor sunt împodobite cu verdeață (crenguțe de mesteacăn, tei, carpen, fag sau frasin), ca să fie anul bogat și să crească iarba. Se credea că, dacă erau fete la casa respectivă, crengile, pe lângă norocul pe care-l aduceau, le ajutau să se mărite. În toate satele, fetele sunt stropite cu apă de către feciori „pentru a da roadă”.

La Hărnicеști, Hoteni și la Sat-Șugatag este sărbătorit primul om care a ieșit la arat, în cadrul unui ceremonial care a devenit un obicei integrat unui mare festival folcloric, cunoscut sub genericul **TÂNJAUA** (piesă componentă a „teleguței” ce trage plugul la arat). Aratul, respectiv introducerea plugului în pământ este considerat un rit de fecundare a pământului, iar stropitul lui cu apă este un rit de fertilitate. La sărbătoare participă întregul sat în frumoase costume tradiționale.

Elementul esențial al acestei sărbători este stropitul cu apă, un ritual de fecunditate și fertilitate. Oamenii se stropeau de dimineață cu apă ca să se spele de toate relele și să rămână curați ca apa și iuți ca apa de munte primăvara. În Cupșeni, când se scoteau oile la Sângerz, le treceau peste lanț, peste rug și peste secure.

DE REȚINUT

Scoaterea oilor din poiată

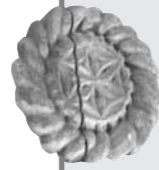

În această perioadă, peste tot în Maramureș, dar nu la o dată fixă, în zilele „de dulce” (nu de post) ale săptămânii, se practică un alt ritual de primăvară specific oieritului. Acesta este cunoscut sub denumirea de Stâna, Mulsul măsurii, Ruptul sterpelor, Măsurii etc.

Obiceiul constă în faptul că la sfârșitul lunii aprilie proprietarii de oi se asociază pe neamuri, vecinătăți, interese și formează din oile lor o stână de câteva sute de oi. Înainte de plecarea la munte a oilor, într-un ceremonial deosebit, se face „mulsul măsurii”. Pe baza cantității de lapte muls acum, se vor primi drepturile în brânză. După muls și stabilirea drepturilor ce se cuvin fiecărui proprietar de oi, se face o masă câmpenească, care se organizează pe grupuri, așa cum s-a făcut asocierea între proprietarii oilor.

Obiceiul Stâna implică o serie de rituri interesante. Înainte vreme, oile venite la muls înconjurau satul și stâna de trei ori, în fruntea lor mergând păcurarul „cel mai bărbat”. Acesta, dezbrăcat, își purta pantalonii „în botă”, ca femeile participante să se uite la cioban și nu la oi, ca să le ia „mana” laptelui.

FLORIILE sunt sărbătorite peste tot în Maramureș. De Florii, se fac colaci împlețiți (numiți chiar florii) care se dau de pomană sau se consumă de

BLAGOVEȘTENIA este numele dat sărbătorii Bunevestiri, de la 25 martie. Este considerată prima mare sărbătoare de primăvară. Atunci se dezleagă limba păsărilor. În această zi se curăță grădinile și se fac focuri din resturi vegetale în grădini. Tot acum femeile înconjoară grădina și casa cu un lanț înroșit în foc, cu o secure și o bucată de cauciuc în mână ca o făclie. Se tămâiază întreaga livadă. Pe vremuri, femeia lovea pomii și zicea: „De ce ai făcut anul trecut numai două mere? Să faci mai multe anul ăsta!” Sau, ca să rodească pomii, erau loviți cu un topor și se zicea: „Măi, pomule, îi fa’ poame ori nu? Dacă nu, te tai!” La Blagoveștenie se afuma roată toată casa cu cărpe puse pe fâraș și jar, ca să fii ferit tot anul de viermi. În ziua respectivă, fetele se scaldau în vale, pentru a fi frumoase și iubite de băieți.

întreaga familie. Staulul oilor este împodobit cu flori și frunze verzi, să aibă oile lapte mult, iar sâmbrașul (ciurdarul, văcarul, păcurarul) primește un colac și o plăcintă, pe care acesta trebuie să le mănânce pe câmp, stând la vite, pentru sporul turmei. În ziua de Florii, în Țara Lăpușului sunt comemorați morții.

SÂNTANDREI, sărbătoare cu origini precreeștine, mai este numită și Ziua Lupilor. La 30 decembrie, se leagă foarfecele, cuțitele, pieptenele, melița și fusul, cu scopul de a lega gura lupilor și a altor animale sălbatice, ca să nu mănânce oile și vitele. În ziua de Sântandrei se invocă de către fetele de măritat ursitul. Se face o turtă de grâu cu miere care se coace în vatră.

După ce au ajunat toată ziua, fetele mănâncă turtă înainte de a se culca și astfel își visează ursitul.

După un alt obicei, în ajunul Sfântului Andrei fetele își pun sub permă 41 de boabe de grâu, având credința că ursitul va apărea în vis furând grâul de sub pernă.

Sântandrei e și noaptea strigoilor, ca urmare maramureșenii ungeau cu usturoi poarta, ușile casei și fereștile. Se făcea, de asemenea, semnul crucii de o parte și de alta a ușii, ca să fie alungate duhurile necurate și toate relele de pe lângă casă.

SÂNMEDRU (Sâmedru, Sumedru) este o sărbătoare creștină ținută la 26 octombrie. În sâmbăta de Sânmеду, numită și sâmbăta morților, în unele localități din Țara Maramureșului, au loc parastase în cimitire. Se aprind lumânări pe morminte. Înainte, se aprindea un foc mare în cimitir și de la acel foc își aprindeau oamenii lumânările. În jurul focului se așezau bătrânii, vorbeau și jucau cărți. Pomenile se făceau pe morminte. Se puneau pe morminte colaci și sticle cu vin și cu acestea se ridica paos.

OBICEIURI DE CRĂCIUN

Obiceiurile de sfârșit de an încep cu Crăciunul, mare sărbătoare a creștinilor, care anunță Nașterea Domnului Cristos. Crăciunul este anunțat încă din seara de 24 decembrie, când toată suflarea satelor merge la biserică, unde se oficiază slujba Nașterii Domnului, după care toți participanții pleacă înspre casele lor, unde se pregătesc pentru a primi colindători sau pentru a merge la colindat. Grupurile se organizează pe categorii de vârste: copii, feciori și fete, adulți și bătrâni.

Obiceiurile de sfârșit de an încep cu Crăciunul, mare sărbătoare a creștinilor, care anunță Nașterea Domnului Cristos. Crăciunul este anunțat încă din seara de 24 decembrie, când toată suflarea satelor merge la biserică, unde se oficiază slujba Nașterii Domnului, după care toți participanții pleacă înspre casele lor, unde se pregătesc pentru a primi colindători sau pentru a merge la colindat.

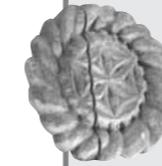
Grupurile se organizează pe categorii de vârste: copii, feciori și fete, adulți și bătrâni.

Repertoriul colindelor este foarte variat. Domină colindele creștine, dar circulă și colinde care vorbesc despre „facerea lumii”, variante ale baladei Miorița, colinda cerbului și colinde cu conținut istoric.

În această perioadă se practică în satele Maramureșului o serie de jocuri cu măști, care, prin conținutul lor, aduc mesaje din trecutul îndepărtat. Foarte interesant și cu valențe artistice de mare rafinement dramatic este teatrul religios „VIFLAIMUL”. Acesta se organizează în multe sate maramureșene.

Repertoriul colindelor este foarte variat. Domină colindele creștine, dar circulă și colinde care vorbesc despre „facerea lumii”, variante ale baladei Miorița, colinda cerbului și colinde cu conținut istoric.

În această perioadă se practică în satele Maramureșului o serie de jocuri cu măști, care, prin conținutul lor, aduc mesaje din trecutul îndepărtat. Foarte interesant și cu valențe artistice de mare rafinement dramatic este teatrul religios „VIFLAIMUL”. Acesta se organizează în multe sate maramureșene.

Piesă în versuri de factură populară, „Viflaimul” surprinde drama liturgică a Nașterii Domnului Cristos. Are 24 de personaje, în general mascate. Este jucată exclusiv de feciori-bărbați, chiar și rolul Fecioarei Maria. Se evidențiază prin valențele plastice măștile cu draci, în toată ierarhia lor de la Sărsăilă la Scaraoschi. „Viflaimul” se joacă în curtea bisericii, dar și pe la curțile și casele oamenilor.

Doamna Moarte este un personaj care însoțește celele de „draci” în cadrul spectacolelor de teatru popular ce au loc anual în timpul sărbătorilor de iarnă din Maramureș. Este singura mască feminină, dar rolul este interpretat tot de un flăcău. Costumul ei diferă total de celelalte prin faptul că, în general, este îmbrăcată în alb; de regulă se folosește o cămașă de port femeiesc întoarsă pe dos. Capul este acoperit cu o mască în formă de con, care atinge uneori în înălțime 60-80 centimetri. Ca accesoriu de bază are o coasă sau o seceră de care nu se desparte niciodată.

OBICEIURI DE ANUL NOU

În Sârbi, încă din seara de Crăciun se pune pe masă o pâine pregătită special, numită stolnic, o pâine rotundă, ornamentată cu motive geometrice și florale. Sub stolnic se pune otavă și este lăsat să stea așa până în dimineața de Anul Nou, când este tăiat și împucă fiecare din ea, dar, mai ales, se dă la animale, împreună cu otava.

Potrivit credinței, „câți au trecut prin casă în timpul de la Crăciun la Anul Nou, atâtea animale va avea gospodarul în acel an”.

În Budești, copiii umblă cu „**STEAUA**”, dar și cu „**CAPRA**”. Obiceiul cu „Capra” este destul de vechi și presupune trei personaje: Capra, Moșul (Ciobanul) și Vestitorul. „Capra” este îmbrăcată în alb, având în mână o imitație a capului caprei, făcută din lemn acoperit cu blană de pe capul unei piei de capră. Jocul Caprei este în ritm de Fecioresc, după cum îi cântă Moșul din fluier.

Trebuie spus că Jocul caprei nu este un obicei specific Maramureșului. Acesta a pătruns în folclorul maramureșean în perioada interbelică, dinspre Moldova și Bistrița-Năsăud.

Jocul Caprei

În satele de pe Valea Vișeuului, jocul caprei este bazat doar pe acompaniament muzical, în timp ce pe Iza, Mara și Cosău, jocul caprei este inclus într-un spectacol la baza căruia stă un text literar dialogat și care cuprinde mai multe personaje.

Tot cu ocazia sărbătorii Anului Nou, în Budești, mamele fetelor, ajutate de bărbaii lor, barează ulițele satului cu lemne, pentru ca nici o fată din sat „să nu se mărite pe sate”. În Sârbi, pentru a opri fetele „să se mărite pe sate”, mamele fetelor „leagă ulițele satelor cu sir de ițe părăsite”. Cu o zi înainte de Anul Nou ele caută în pod, prin casă, ițe care nu mai sunt folosite, le strică și firul este făcut ghem. În seara de Anul Nou întind acest fir dintr-un par în altul al gardurilor care împrejmuiesc ulițele satului.

PEȚITUL este practicat mai mult în satul Sârbi. Un grup de feciori se adună în seara de Anul Nou în centru satului. Patru dintre ei iau zgărzi cu zurgălăi, ei fiind caii, precum și o sanie scurtă. Ceilalți feciori sunt Pețitorii. Întotdeauna alaiul este însoțit de ceterași, cu care se deplasează împreună la casa gospodarului care are fată de măritat. Intrând pe poartă, „carii” scutură zurgălăii, iar în curtea gospodarului joacă un „Bărbătesc” după muzică. Din grupul feciorilor este ales unul care să pețască, după care gazda le mulțumește oaspeților. Cheamă feciorii în casă, îi ospătează cu băutură și mâncare, iar feciorii joacă și cântă, punând fata să stea alături de cel care a „pețit-o”. După ce feciorii mulțumesc pentru ospitalitate, se duc la alte case unde sunt fete de măritat. Se zice că fata care a fost „pețită” în seara de Anul Nou se va mărita în Câșlegile aceluia an. În sat se formează o singură ceată de „pețitori” care vizitează 8-10 fete, alegându-le pe cele mai tinere și mai frumoase.

FURATUL PORȚILOR este un obicei întâlnit în multe sate maramureșene. După miezul nopții, feciorii iau și ascund porțile sau portițele de la casele unde sunt fete de măritat. Uneori duc porțile în marginea satului și fac cu ele un staul de oi, mai prinzând

câte un câine și legându-l de staul. Porțile erau furate în special de la acei gospodari care dormeau și nu le păzeau în noaptea de Anul Nou. A doua zi gospodarul își căuta poarta, iar, dacă nu o găsea, o răscumpăra de la feciori, dându-le de băut și de mâncat. Furatul porților are aceeași semnificație ca și pețitul, fata a cărei poartă este furată urmând să se mărite în acel an.

Un alt obicei specific Anului Nou este strigatul din coastă sau strigatul peste sat. Două grupuri de feciori se urcă pe două dealuri, de o parte și de alta a satului. Urmează un dialog între grupuri, prin care se satirizează fetele bătrâne și cele leneșe. Fetele ies din case și așteaptă să-și audă numele, precum și satira feciorilor.

Există unele obiceiuri, cum sunt **MOȘII ȘI BĂBELE**, care sunt practicate atât de băieți, cât și de fete. Băieții fac pentru fete moși, care, în Budești, se numesc pețitori, iar în Sârbi vindici sau metehăuă, iar fetele fac pentru feciori babe. Întotdeauna metehăul este însoțit de o scrisoare în care, fie în versuri, fie în proză, își dezvăluie identitatea și scopul pentru care a venit. Pentru a fi văzut de cât mai multă lume, metehăul (moș sau babă) este pus într-un copac cât mai înalt, unde este legat cu sârmă, copacul fiind curățat de crengi, acestea

fiind tăiate cu fierăstrăul, pentru ca să nu se poată ajunge la metehău cu scopul de a fi dat jos.

Dacă reușeau să-l dea jos, membrii casei vizate duceau metehăul în casă, îl puneau după masă, pe care se aflau mâncăruri și băuturi, ca un adevărat pețitor, toți cei din casă veselindu-se. Acești vindici, metehăi sau pețitori sunt puși numai la fetele și feciorii mai în vârstă, crezându-se că, în acel an, doar-doar se vor căsători. La aceste mascoide sunt evidențiate organele genitale și rolul lor principal este acela de a da sfaturi celor ostracizați pentru a intra în comunitate.

În ziua de Anul Nou se umblă cu **URATUL**. Cu uratul umblă numai băieții. Se zice că fetele nu aduc noroc. Darurile pregătite pentru cei care au urat sunt identice cu cele de la Crăciun: colăcei, mere, nuci, alune, bomboane, uneori și bani. La Anul Nou (dar și la Bobotează și Sântion) copiii și tinerii umblă prin sate cu Jocul ursului și Jocul caprei, jocuri cu măști vechi și adânci semnificații mitice.

De Anul Nou, cei cu numele Vasile își serbează ziua onomastică cu mare cinste. Uneori, în Budești, prietenii îi pun un semn, care constă în 2-3 batiste și câteva bancnote prinse la mâna stângă. În acest caz se spune că acel Vasile „a fost legat”. Cel legat trebuie să dea mâncare și băutură celor care l-au legat.

Ca un corolar al tuturor obiceiurilor de iarnă, la Sighetul Marmației, începând din anul 1979, în prima duminică după Crăciun, se organizează un festival al obiceiurilor de iarnă, transformând orașul într-o scenă în aer liber, cu mii de participanți în costume tradiționale, mascați care aduc specificul satelor din care provin.

OBICEIURI DE BOBOTEAZĂ

Boboteaza este sărbătoarea creștină care marchează botezul lui Iisus Cristos în apele Iordanului. În Maramureș, cu acest prilej, au loc ritualuri magice de ursit.

În ajunul Bobotezei, pe masa gospodarului se află numai mâncare de post, anume pregătită pentru această zi: hribe fierte, mere fierte, varzar etc. Ajunul se numește și zi de sec, unii dintre gospodari obișnuind să ajuneze până spre seară. În ajun se fac pregătirile pentru a doua zi. Se fac mâncăruri de dulce, se aranjează paturile, se întind țesăturile pentru a fi stropite cu apă sfințită când vine preotul cu crucea. Preotul umblă cu crucea și stropește cu agheasmă vasele.

Înainte de preotului umblă copiii cu tiralexă. În urările rostite, copiii îi doresc gazdei să aibă multă bogăție. La fel ca la Anul Nou, fetele fac de Bobotează struț de verdeață, îl pun sub pragul casei înainte de trecerea preotului. După plecarea preotului, struțul se scoate și se pune după oglindă. Câți au trecut în urma preotului peste struț, atâția pețitori va avea fata.

Oamenii afumă întreaga gospodărie și se tămiază inclusiv grajdurile, pentru ca Dumnezeu să dea roade în bucate. În seara de ajun a Bobotezei, doi copii ai casei sau bărbatul casei luau un colac în mână și cu o lumânare aprinsă înconjurau case de trei ori și strigau: „Kir Alexa, Doamne, grâu de primăvară și-n pod și-n cămară!”.

În Budești, un alt obicei este spălarea la râu în dimineața de Bobotează. În timp ce fata se spală pe față cu apa din râu, rostește de trei ori un descântec, pentru ca să fie iubită de feciori. De Bobotează feciorii furau porțile de la casele fetelor. La miezul nopții, feciorii și bărbații se scaldau în râu în pielea goală ca să nu aibă boli și bube tot anul. În noaptea dintre Bobotează și Sântion (7 ianuarie), în Sârbi, se sărbătorește Crăciunul cel bătrân. În noaptea respectivă, se colindă ca de Crăciun. Începând cu ziua de Bobotează nu se spală haine vreme de nouă zile. Această sărbătoare încheie ciclul sărbătorilor de douăsprezece zile care marchează trecerea dintre ani.

Obiceiuri legate de cunoașterea ursitului

Printre obiceiurile legate de cunoașterea ursitului se află numărul parilor, făcut cu scopul de a vedea cum va fi cel cu care se va mărita fata: bogat, sărac, frumos, urât etc. Fata iese, noaptea, din casă legată la ochi, se duce la gard și începe să numere nouă pari, în ordine descrescătoare. Cel cu numărul unu este legat cu un fir roșu, iar a doua zi fetele examinează parii legați, parul simbolizând ursitul, înfățișarea acestuia: de-i de arin – sărac, de stejar – găzduc, par drept – frumos, par strâmb – ghebos.

Un alt obicei este numit **BOȚII**. Fetele frământă un aluat de grâu din care fac găluște numite boți. Fiecare fată face câte un boț și-i dă numele unui băiat cu care ar dori să se căsătorească. Îl unge cu untură și îl pune pe masă. Este adusă o pisică, de obicei ținută flămândă. Pe al cărui boț îl mănâncă, acea fată se va mărita în anul care vine. Fiecare fată îndeamnă pisica să mănânce boțul ei, uneori înspăimântând-o, iar pisica fuge și fetele rămân cu credința că vor mai fi un an.

Tot pentru a cunoaște calitățile viitorului soț, fetele din Sârbi fac struț de verdeață pe care îl pun, în seara de Anul Nou, în râu. În dimineața de Anul Nou, după cântatul cocoșilor, se duc și îl scot din apă, îl duc acasă și-l „ghicesc”: de-i cu multă gheață – va fi bogat; de nu-i înghețat – va fi sărac.

Cel cu gheață este pus la topit, iar cu apa rezultată fata se spală pe față, ca să se mărite în anul acela.

Tot de Anul Nou, fetele iau două lumânări mici, din ceară de albine și le fixează într-un blid cu apă. Una dintre lumânări poartă numele fetei, cealaltă a băiatului cu care fata dorește să se căsătorească. Dacă ele se apropie una de alta arzând, tinerii se vor căsători. Obiceiul se face la miezul nopții. La fel, când se află la șezătoare, pentru a afla dacă se vor căsători, fetele pun pe sobă două frunze de verdeață, una pentru fată și una pentru fecior. Când le pun pe sobă rostesc numele fetei și numele feciorului. Când frunzele se încălzesc, sar în sus. Dacă sar aproape una de alta, tinerii se vor căsători în acel an.

OBICEIURI DIN CICLUL FAMILIEI

Dacă obiceiurile de peste an marchează calendarul și muncile din ciclul agro-pastoral, la ele participând întreaga colectivitate, obiceiurile legate de viața omului implică mai mult individul și familia sa, neamul.

Obiceiuri la naștere

În obiceiurile legate de naștere, momentele tradiționale esențiale sunt de domeniul purificării, al consacrării în noua stare și al urărilor. În mentalitatea tradițională, femeia însărcinată este într-o stare excepțională, specială și de aceea ea este supusă observației familiei, dar și membrilor comunității, și în special a femeilor.

În obiceiurile de naștere, sunt exprimate, prin credințe, practici magice și rituri, dorințe și temeri legate de soarta nou-născutului.

O categorie de rituri și practici magice au ca finalitate protecția nou-născutului. Printre altele

se manifestă grija familiei de a-i asigura celui venit pe lume aptitudini și trăsături ideale, care să-i asigure integrarea optimă în familie și în comunitate. O practică care vizează aducerea pe lume a copiilor în cele mai bune condiții se oficia încă din timpul ceremonialului nunții. O primă preocupare era legată de ușurarea viitoarei nașteri. În Preluca Veche, când mireasa se ducea la cununie, nașa îi turna pe haine sămânță de in și de cânepă, ca să nască mai ușor.

În perioada de sarcină există numeroase interdicții. Femeia însărcinată nu trebuie să privească un om șchiop, orb, neputincios, cu deformații corporale și nici un mort. Nu are voie să ia în poală flori și fructe, pentru a feri copilul de pete pe obraz și pe corp. Nu are voie să officieze un botez în calitate de nașă și nici să consume băuturi alcoolice. De asemenea, nu trebuie să nască pe paie de grâu.

Nașterea înseamnă trecerea din lumea „necunoscută” în lumea cunoscută și de aceea tot ce se face în această perioadă este pentru integrarea perfectă în această lume a noului născut, atât pe plan biologic, cât și pe plan social. Obiceiurile la naștere sunt dominate de rituri și ceremonialuri de protejare și integrare a noului născut în destinul său pământesc.

Obiceiurile în legătură cu nașterea se desfășoară pe o perioadă lungă. Ele presupun perioada premergătoare nașterii, nașterea propriu-zisă, perioada de lehuzie, ceremonialul religios și laic al botezului, precum și alte practici desfășurate pe o perioadă mai îndelungată postnatală și de creștere a copilului.

Moașa avea un rol important nu numai în ceea ce privește practica medicală propriu-zisă la naștere, ci și în îndeplinirea unor acte rituale. Moașa trebuia să fie o femeie măritată sau să fi fost măritată. În zona Chioarului, moașa tăia buricul noului născut și îl pune la uscat într-o cutie, iar placenta era îngropată în casă, sub masă. Dacă femeia nu-și mai dorea alți copii, era îngropat un cuțit sub un pom. O altă practică menită să oprească alte nașteri era următoarea: femeia care nu mai vroia să facă copii culegea grâu din urma secerătorilor. Din grâul acela făcea făină și din făina respectivă colaci care erau împărțiți săracilor.

Se credea că, pentru a naște ușor, femeia însărcinată trebuia să bea apă de pe ou, ca să facă copilul așa de ușor cum făcea găina oul. Ca să fie meșter bun, la naștere copilului i se tăia cordonul ombilical cu secura.

După naștere, moașa-i făcea copilului prima scaldă. Apoi îl înfășa strâns, să-i fie mâinile și picioarele drepte, îl pune în pernă și-l așeza pe masă, ca să fie de cinste ca masa, să fie om în casa sa. La prima baie care i se făcea nou-născutului, în apa neînceptută se pune un ban de argint, ca să fie scump și tare, bușuioc, ca să fie norocos, un ou, ca să fie sănătos, urzică, ca să fie aspru, miere de albină și miez de nucă, ca să-i fie viața dulce. Tot în scaldă se stingeau nouă cărbuni, ca să nu se deoache.

Copilul era așezat pe un ziar, ca să fie deștept. Dacă era fată, i se pune alături un fus, ață, ac, pânză și furcă, să fie gospodină harnică și pricepută; dacă era băiat, o coasă, ca să-i fie dragă munca, diferite unelte, ca să fie bun meseriaș, un ban, ca să fie bogat, un fluier, ca să aibă glas frumos și să fie bun cântăreț. Uneori, mama îi dădea să bea apă dintr-un clopoțel, ca să aibă voce bună. Apa primei îmbăieri era aruncată într-un loc unde să nu fie călcată în picioare sau pe flori, dacă era fată, ca să fie frumoasă și să fie dragă feciorilor.

Dacă se întâmpla să moară copilul imediat după naștere, fără să fie botezat de preot, se credea că acesta, fiind necurat, se va transforma în strigoii. De aceea era îngropat la marginea cimitirului sau la marginea lui. Dacă a fost botezat înainte de a muri, copilul devenea inger. Exista credința că soarta copilului atârna și de ursoi (ursitori). Acestea mergeau în prima noapte după nașterea copilului la fereastră și spuneau cum va fi viața acestuia.

Perioada de lehuze este reprezentată de șase săptămâni de la naștere, când acționează o sumedenie de interdicții, atât privitoare la nou-născut, cât și la mamă. Lehuza nu avea voie să plece de acasă, nici să iasă din curte; nu avea voie să meargă la fântână până nu era botezat copilul, ca să nu ia vreo boală din acel loc. De asemenea, mama nu avea voie să calce pe diferite obiecte și să-și piardă laptele și nici să meargă la biserică, pentru că nu era curată.

Alte interdicții se refereau la îmbrăcămintea copilului și la apa în care acesta fusese îmbăiat: scutecele și celelalte haine ale copilului nu trebuiau să rămână afară, pe sfoară, după apusul soarelui și peste noapte, pentru ca să nu fure duhurile rele bărbăția băiatului sau fertilitatea fetelor. Apa de la îmbăiere nu trebuia aruncată după apusul soarelui, numai a doua zi. Copilul nu trebuia lăsat singur în cameră și de el nu trebuia să se apropie nici o femeie în perioada ciclului menstrual, ca să nu-l spurce.

Pentru ocrotirea copilului, pentru a-l feri de duhuri rele, pentru a nu fi deocheat, copilului i se lega de mână un gondolaș roșu c-on bănuț de arjint. În leagănul copilului se punea tămâie, pentru îndepărtarea răului. Mai demult, copilul era pus în belceu, un fel de covată așezată pe o capră de lemn, pe care se legăna. În cazuri de boală sau de sperietură, cele mai la îndemână leacuri erau descântecurile, acele formule stereotipe cărora li se atribuie forța magică de a vindeca și care aparțin medicinei empirice. Cele care descântau erau femeile bătrâne, considerate a fi curate. Elementul principal în practica descântatului îl constituie apa, de obicei neînțepată sau sfințită, la fel cărbunele de stins în apă, care avea menirea de a vindeca orice boală, la fel și cuțitul.

În cadrul obiceiurilor și practicilor legate de naștere, un loc important îl ocupă botezul. Manifestările legate de acesta au același sens integrator. Ele au menirea de a asigura copilului statutul socio-familial ce-l va însoți până la cea de a doua trecere, căsătoria. Ceremonialul laic și religios al botezului nu se desfășoară la o dată fixă sau la o perioadă exactă de naștere. Alături de moașă, un rol principal în cadrul ceremonialului de botez îi revine moașei.

Dacă copilul este slab sau bolnăvicios, se grăbește actul botezului, pentru a preîntâmpina pericolul ca acesta să rămână nebotezat. În actul botezului ne întâmpină nu numai elemente religioase, desigur și acestea cu semnificații magice, în special apotropaice, ci și similitudini cu ceremoniile de inițiere totemice în special în privința dării de nume, care aducea înrudirea celui inițiat cu strămoșii lui totemici și prin urmare cu întreaga lume.

Numele copilului era ales în funcție de mai multe criterii: în mod tradițional, pentru păstrarea numelui în familie, se dădea numele bunicului, mai rar al tatălui. Se putea lua în considerare sărbătoarea cea mai apropiată de momentul nașterii; în acest caz, copilului i se dădea numele sfântului respectiv din calendar. La botez copilul trebuia să poarte hăinuțe noi; în caz contrar, pe lumea cealaltă ar umbla dezbrăcat.

Potrivit credințelor populare, nou-născutul este expus la tot felul de afecțiuni despre care se credea că sunt comise de către duhurile malefice. În scopul combaterii lor, omul din popor a născocit tot felul de practici ritualo-magice. Lângă copilul dus la botez, în Bontăieni și Chiuzbaia, se puneau pachetele în care era argint viu, sare și pâine.

La botez se oficiau acte de magie imitativă, având ca finalitate asigurarea unei serii de deprinderi și calități nou-născutului, de ordin practic și intelectual.

Obiceiuri de nuntă

Obiceiurile de nuntă sunt cele mai complexe și implică o participare amplă a întregului neam, a întregii colectivități. Căsătoria presupune o schimbare de statut a tinerilor, aceștia intrând într-un alt sistem de relații sociale. În cadrul acestui ceremonial complex abundă o serie de rituri, acte ceremoniale și practici ritualo-magice.

În cadrul logodnei, în satele chiorene, se oficiau acte rituale având la bază cumulul magic. La logodnă, partenerii schimbă între ei două năfrâmi împăturate în trei colțuri și inele puse cu bani și busuioc într-o farfurie. Așa cum se știe, busuiocul este floarea norocului, banii simbolizează bogăția, iar inelul este simbolul iubirii și credinței nestrămutate dintre cei doi parteneri.

Când mireasa iese de la cununie aruncă bani și bomboane, ca să aibă noroc și spor în toate.

Pe lângă miri, în cadrul ceremonialului, participă cu funcții importante „nănașii”, socrii mari și socrii mici, dar și „chemătorii” la nuntă, „druștele” (domnișoarele de onoare), „stegarul”, „socăcița” (bucătăreasa), „omul de cămară” (responsabilul cu băutura), ceterașii, ceata de feciori ai mirelui și ceata de fete a miresei și nuntașii. La nuntă participă și copiii și bătrânii, fiecare având locuri și roluri precise în structura ceremonialului.

Structura ceremonialului nunții presupune două mari categorii de rituri: cele de despărțire de vechea stare (de familie, părinți, frați, surori, dar și de fete, feciori, prieteni) și cea de integrare în noua stare socială de tineri căsătoriți.

Nunta este punctată de jocuri ale feciorilor și fetelor, cu strigături în versuri ce implică dialoguri ad-hoc între nuntași. O secvență interesantă este „adusul găinii de către socăcița” și prezentarea acesteia într-un monolog versificat de mare savoare.

În sfârșit, „jocul miresei” (moment în care se dau darurile) și schimbarea costumului de mireasă la miezul nopții sunt momente semnificative ale evenimentului.

Obiceiuri în legătură cu moartea

Dacă obiceiurile specifice nunții sunt într-o permanentă schimbare, obiceiurile de înmormântare sunt cele mai conservatoare. Ele au păstrat credințe și practici străvechi, multe anterioare creștinismului. În ceremonialul funebru de odinioară s-au conservat o multitudine de rituri și practici magice care alcătuiesc un adevărat corolar, unele fiind de o vechime indiscutabilă, vechime ce ne este dezvăluită de piesele de instrumentar magic, gestică rituală, formulele orale etc.

Moartea fiind considerată o „trecere”, ceremonialul implică trei etape: despărțirea de cei vii, pregătirea trecerii în lumea cealaltă și restabilirea echilibrului social rupt prin plecarea celui mort. În tradiția locală, cel care-și simte sfârșitul începe să-și ia rămas bun și iertare de la neamuri, vecini etc. încă din timpul vieții.

O mare importanță o au riturile de purificare menite a pregăti mortul pentru marele drum. După deces se face „spălatul mortului”, se „tunde” și se „rade”. Apa în care s-a spălat mortul și părul tuns sunt aruncate în grădina florilor, „unde nu se calcă” (în cazul copilului nou născut, apa de la prima baie este aruncată tot acolo).

Îmbrăcat și așezat în sicriu, mortul este privegheat trei zile și trei nopți; la intrarea în casă a celor ce vor să privegheze, femeile casei „se cântă”, adică evocă pe versuri cântate secvențe din viața celui dispărut. Până la al doilea război mondial, la priveghi se mai jucau o serie de jocuri cu măști; Vâjul și Baba, Calul, Moara, Bâzul ș.a.

În perioada celor trei zile premergătoare îngropării se trag clopotele la biserică, dimineața, la amiază și seara, pentru a anunța comunitatea, dar și „cerurile”, despre eveniment. A treia zi se face ceremonia religioasă la care participă aproape întreaga comunitate.

În Chioar, paiele de pe patul mortului erau aprinse. La baza practicii stă credința că în acest mod sufletul celui decedat se urcă la cer purificat. În Chioar se oficia în cadrul înmormântării, la scoaterea mortului, închiderea ușii de trei ori, cu toți ai familiei rămași înăuntru, în semn de interdicție, concomitent oficiindu-se ritul spargerii unui vas de lut de ușă sau tocul de la ușă.

În mormânt se puneau uneltele dragi defunctului: coasă, topor, secere, pipă pentru bărbați, furcă, ac, ață pentru femei. Se credea că, nerespectat, ritul atrăgea după sine revenirea defunctului după lucrul care i-a fost drag în timpul vieții.

Teama de revenire a mortului, care ar perturba viața familiei, a generat practici magice, unde suscitând un interes aparte pentru cercetător.

După înhumare, toată lumea participă la masa de pomană, unde se evocă memoria celui dispărut. La pomană, se întoarce jugul de la car, pentru ca să nu se facă mortul strigoi și să se întoarcă acasă.

La trei zile după înmormântare, apoi la șase săptămâni, la un an și apoi în fiecare an „de ziua morților” (1 noiembrie) se evocă cel trecut în lumea de veci prin ceremonii speciale. Obiceiuri speciale sunt atunci când moare un fecior sau o fată. În această situație se face înmormântarea-nuntă.

LEGENDE

FATA PĂDURII este un geniu al pădurilor, o divinitate malefică, nefastă din mitologia românească. Uneori apare ca femeie tânără, alteori foarte bătrână, cu părul lung până la pământ, bocind neîncetat prin păduri. Se crede despre ea că se poate auto-metamorfoza după dorință. Întotdeauna când merge stârnește vuietul codrului, iar adesea râde sinistru sau plânge în hohote; alteori doar chiuie sau croncăne. Umblă pe la marginea pădurilor, momind drumeții rătăciți. Motivul nu este unic, el având corespondențe la slavii răsăriteni și la germani.

În Maramureș, se crede că, demult, o fată frumoasă s-a rătăcit prin pădure și a apucat-o noaptea. În timp ce căuta cărarea, a apărut un om îmbrăcat tot în negru și i-a spus să meargă după el, că-i va arăta drumul. Dar omul a dus-o într-o casă de piatră și acolo a rostit vorbe de neînțeles, o vrajă care i-a luat fetei mințile și i-a schimbat chipul. Apoi omul i-a luat hainele și i-a dat drumul prin pădure, dar fata n-a mai reușit să se întoarcă acasă.

Se crede că celui care o întâlnește pe Fata Pădurii „numa rău îi umblă”, pentru că nu scapă sănătos. Arătarea îi sugerează sufletul, îl schimbă la față sau îl omoară. Se mai spune că Fata Pădurii avea o grădiniță cu flori pe Fața Pietrii Gutâiului. Dacă oile se îmbolnăveau, trebuiau luate flori de acolo, fierte și fiertura trebuia aruncată peste oi, ca să se însănătoșească. Fata Pădurii se leagă numai de bărbați. Pentru a se proteja, aceștia trebuie să aibă la ei o frânghie împletită din scoarță de tei.

FRUMUȘELELE sunt făpturi feminine supranaturale, din categoria ielelor. Acestea sunt fecioare zănatice cu mare forță de seducție și cu puteri magice. Uneori, ele sunt reprezentate ca niște vânjuri rele. Se crede că pe acela pe care îl prind îl pedepsesc luându-i puterea din mâini și din picioare și

URIAȘII apar și ei în credințele maramureșenilor. Astfel, se spune că, în vremuri de demult, în Cuhea trăia un uriaș. Acesta avea o față, tot uriașă, pe care o chema Rozalia. Într-una din zile, fata uriașului a pribegit printre dealuri. Acolo, pe o pajiște întinsă, erau doi oameni, cu un plug cu patru boi. Fata a crezut că sunt jucării, a luat oamenii, boii și plugul în șurț, i-a dus și i-a arătat tatălui ei. Acesta i-a spus că nu sunt jucării, ci oameni și a sfătuit-o să-i ducă înapoi, de unde i-a luat. De atunci, locul s-a numit Rozavlea, după numele fetei uriașului.

Alte legende vorbesc despre existența uriașilor la Oncești, acolo unde au fost descoperite ruinele unei cetăți din timpul dacilor. De asemenea, se spune că uriașii au trăit între Groșii Țibleșului și Suciul de Sus.

il îmbolnăvesc de boli grele. Frumuselele sunt vânturi rele care ridică fânul și frunzele către cer și nori. Dintre interdicții, cele mai răspândite sunt cele care spun că nu este bine să vorbești de rău despre ele și cele care interzic țeserea pânzei în zilele de vineri și în special în Vinerea Milostivelor.

CRĂCIUN este un personaj mitic înfățișat ca un moș bun. Este considerat de către cercetători o divinitate mitofolclorică românească sau o semidivinitate arhaică creștinată. Crăciun este înfățișat printr-un strămoș de o vârstă nedeterminată, pe chipul căruia timpul a încremenit o fizionomie de mască milenară. Ca semidivinitate arhaică, decăzută din rangul și funcțiunea inițială de zeu gerontocrat, în perioada daco-romană a fost receptat și transformat în galeria de pseudosfinți tolerați de creștinismul primitiv, pentru că prin structura și funcțiunea lui nu tulbura, ci mai degrabă facilita înțelegerea noii religii în plină ascensiune social istorică.

MARȚOLE este o divinitate nefastă, de importanță secundară, imaginată ca o babă slută, care pedepsește femeile ce lucrează în ziua de marți. Izvorând din tradiția unor sărbători băbești de origine arhaică, peste care s-au greșit obiceiuri religioase noi, concepția folclorică a amplificat superstiția

Traian Bilțiu - Dăncuș, *Legenda Cingălăului, uriașul din Cuhea*

potrivit căreia ziua de marți este una neprielnică. În Oncești, Marțole a devenit poreclă pentru femeile foarte înalte.

BABA DOCHIA, cunoscută în Maramureș și sub numele de Odochea sau Doca, este o babă hădă și încovoiată de spate. Aceasta ar fi urcat în urmă cu mult timp pe munte cu caprele, la începutul primăverii. Încălzindu-se în timpul urcării, Baba Dochia a tot aruncat câte unul dintre cele 12 cojoace cu care se îmbrăcase, fiecare dintre acestea transformându-se în stană de piatră. Când Baba Dochia a ajuns în vârful muntelui, Dumnezeu a dat un ger mare și baba s-a transformat și ea în stană de piatră.

Ca semidivinitate mitologică, Baba Dochia reflectă nestatornicia timpului la trecerea lui de la iarnă la primăvară.

LAR este un erou mitologic prezent doar în colindele din Maramureș și Transilvania de Nord. Este un păstor-domn, un bătrân înțelept, cu părul și barba cărunte, care se retrage în munți împreună cu turma lui. Îl regăsim în textele folclorice din Chioar, Codru și Lăpuș, cu atributele de moș, bun, sfânt.

FILIIPII DE TOAMNĂ (păstorii-lupi) se țin pe 14 noiembrie. Stratul precreștin al sărbătorii se

referă la diverse practici săvârșite pentru a evita ferocitatea fiarelor pădurii, în special a lupilor care, începând cu această dată, se adună în haite (pentru următoarele trei luni, după care lupoaicele vor da naștere puilor). Ziua este închinată păstorilor-lupi, divinități cu înfățișări umane, care aveau putere deplină asupra haitelor de lupi, după cum se crede în Maramureș. În această zi erau puse în practică o serie de interdicții: nu se lucra cu acul, nu se torcea, nu se țesea și nu se spălau rufe. Se legau foarfecele, cuțitele, securile, ca să se lege și gura fiarelor, „să nu facă pagubă în marhă, mai ales în oi”. Apelativul „filipi” dat acestor divinități își are explicația în stratul creștin al sărbătorii: ziua în care este prăznuit Sfântul Filip, unul dintre cei doisprezece apostoli ai lui Iisus.

ȚĂGURA este în mitofolclorul maramureșean un fel de fiară care pătrunde în văzduh și, atunci când se întâlnește cu Luna, se luptă cu ea pe viață și pe moarte. Dacă învinge Țăgura, mănâncă Luna, dar aceasta nu moare de tot și mai rămâne puțin din ea.

BORZA este o ființă imaginată, cu înfățișare monstroasă, care fură somnul copiilor, făcându-i să fie agitați aparent fără nici un motiv.

BULBUC este un personaj din folclorul maramureșean care stă în apa fântânilor și o tulbură.

OMUL APEI este un personaj imaginar din basmele maramureșene. Este un spirit malefic, cu toate că în unele legende este inofensiv. Omul Apei este imaginat în chip de om și locuiește în ape adânci, fiind și stăpânul peștilor, cu care îi atrage pe cei pe care îi întâlnește pentru a-i îneca și mânca.

OMUL FIARELOR este un personaj mitologic local, numit și Împăratul Lupilor. Este imaginat ca fiind foarte înalt, „cât un brad de o sută de ani”, având un trup numai pe jumătate, de-a lungul, adică din creștetul capului și până la talpa piciorului. Și această jumătate arde ca focul, de nu se poate uita nimeni la el de groază și spaimă, căci cine cutează să se uite la el moare în scurtă vreme.

OMUL NOPTII (Omul de Miază-Noapte, Omul Pădurii, Omul cel Sălbatic, Feciorul Pădurii, Omul Vântului) este un personaj mitologic înfățișat ca un antropoid cu un singur ochi sau cu un singur picior, care merge sărind ca iepurele.

BALAUURII sunt înfățișați în credințele maramureșene ca niște ființe fantastice ca niște șerpi uriași, cu solzi aurii, cozi lungi, adesea înaripați, cu unul, două, șapte sau douăsprezece capete. Conform credințelor, balaurii populează lacurile montane din Maramureș, de unde ies în ziua de Paști și înghit pe oricine se apropie de lac.

PĂSTORUL BĂILOR este un duh protector al minelor și al minerilor, pe care îi protejează împotriva accidentelor sau a surpărilor.

CURCUBEUL, în credințele maramureșenilor, iese dintr-o apă mare și se termină tot într-o apă mare. El se adapă din amândouă apele până se umflă și atunci se ridică și se varsă ploaia din curcubeu. Cel mai adesea se crede că bea din apa Vișeului și din Iza. În tradițiile maramureșene, curcubeul e un fenomen atmosferic personificat, capabil să soarbă apele râurilor și să genereze ploaia. Mai este văzut ca un „calendar de apă”, care prefigurează viitoarele recolte agricole.

Pe vremuri, bătrânii se uitau la culorile curcubeului și, în funcție de culoarea care era mai pregnantă știau ce va rodi mai bine în anul respectiv. Dacă era mai mult verde, ziceau că va fi iarbă multă, de era galben, că va fi grâu mult, iar de era mai mult roșu, că în anul acela se va face mai mult porumb.

Festivalul Roza Rozalina din Rozavlea poartă numele fetei uriașului Cingălău

BIBLIOGRAFIE

Bilțiu Pamfil, „Rituri și practici magice în obiceiurile de familie din zona Chioar”, în *Memoria etnologica*, nr.54-55, ianuarie-iunie 2015, pp.102-112.

Bilțiu Pamfil, Maria Bilțiu, *Basme, povești, legende, povestiri, snoave și poezii din Țara Codrului*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002.

Bilțiu Pamfil, Maria Bilțiu, *Calendarul popular*, Editura Ethnologica, Baia Mare, 2009.

Bilțiu Pamfil, Maria Bilțiu, *Fascinația magiei. Vrăji, farmece, desfaceri din județul Maramureș*, Editura Enesis, Baia Mare, 2001.

Bârlea Ion, *Literatura populară din Maramureș*, Editura pentru Literatură, București, 1968.

Candrea I. Aurel, *Folclorul medical român comparat. Privire generală. Medicina magică*, Editura Polirom, Iași, 1999.

Dăncuș Mihai, *Obiceiuri în viața omului în Maramureș. Nașterea și copilăria*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2009.

Klingman Gail, *Nunta mortului - Ritual, poetică și cultură populară în Transilvania*, Editura Polirom, Iași, 1998.

Pop Dumitru, *Folcloristica Maramureșului*, Editura Minerva, București, 1970.

Stoica Georgeta, Pop Mihai, *Zona etnografică Lăpuș*, Editura Sport - Turism, București, 1984.

Suiogan Delia, „Obiceiurile - modalități de actualizare a modelului socio-cultural”, în *Memoria etnologica*, nr.16-17, iulie-decembrie, 2005 (AnV), pp.1580-1589.

Ștef Dorin, *Dicționar de regionalisme și arhaisme din Maramureș*, Editura Ethnologica, Baia Mare, 2015.

Temian Lazăr, „Obiceiuri, credințe și practici în legătură cu nașterea”, în *Memoria Ethnologica*, nr.16-17 (An V), iulie-decembrie 2005, pp.1610-1619.